

Moderne tijd

In 1866 brak in Maastricht een cholera-epidemie uit. Als gevolg van deze zeer besmettelijke ziekte overleden 298 inwoners, waarvan 295 arbeiders en armen. Deze cijfers komen uit een overheidsrapport, waarin per straat werd bijgehouden waar slachtoffers vielen.

- 6p **16** Leg uit welke oorzaak-gevolgrelatie er bestond tussen:
- de Industriële Revolutie en deze epidemie en
 - de belangstelling van de overheid voor deze epidemie en de sociale kwestie en
 - de sociale kwestie en de voortschrijdende democratisering.

Stel, je maakt een tentoonstelling over de geschiedenis van Afrika in de negentiende eeuw. Je wilt de periode van het modern imperialisme in Afrika laten beginnen met de Conferentie van Berlijn (1884-1885).

- 1p **17** Geef een argument voor de keuze van deze conferentie als beginpunt.

Gebruik bron 9.

Veel historici zijn van mening dat de uitspraken van Von Hindenburg een grote invloed hebben gehad op de stabiliteit van de Republiek van Weimar.

- 3p **18** Ondersteun deze interpretatie door aan te geven:
- waar Von Hindenburg de rijksregering en politieke partijen van beschuldigt en
 - welk motief Von Hindenburg heeft voor deze beschuldiging en
 - welke invloed deze beschuldiging heeft gehad op de stabiliteit van de Republiek van Weimar.

Gebruik bron 10.

- 2p **19** Leg uit dat het *Stahlhelmmanifest* zich tegen het Dawesplan keert.

Gebruik bron 10.

Uit deze bron blijkt dat er veel overeenkomsten bestaan tussen opvattingen van *Stahlhelm* en bepaalde nazi-ideeën.

- 2p **20** Noem twee van die overeenkomsten, een op het gebied van het Duitse expansionisme en een op het gebied van het bestuur van Duitsland.

Gebruik bron 11.

Tekenaar Karl Arnold geeft in zijn prent een mening weer over ontwikkelingen in de Duitse samenleving in 1933.

- 4p **21** Geef aan, telkens met een verwijzing naar de bron, welke mening hij hier weergeeft over:
- de rol van de NSDAP in het Duitse bestuur en
 - de burgerrechten in Duitsland.

Een bewering:

Voor iemand die op de hoogte is van de opvattingen van Von Hindenburg in 1919 (*zie bron 9*) komt de maatregel over de vlaggen uit 1933 (*zie bron 11*) niet als een verrassing.

2p **22** Ondersteun deze bewering.

Gebruik bron 12.

Bij deze bron passen twee conclusies:

- 1 Er bestaat een verband tussen het totalitaire karakter van het naziregime en deze medische experimenten.
- 2 Deze medische experimenten zijn gericht op het versterken van de Duitse *Volksgemeinschaft* in Europa.

2p **23** Ondersteun elk van beide conclusies met de bron.

Gebruik bron 13.

Tekenaar Herblock geeft in deze prent een mening weer over het doel van het Marshallplan.

4p **24** Licht deze prent toe door aan te geven:

- met twee verwijzingen naar de bron welke mening de tekenaar hier weergeeft en
- zonder bron wat de officiële opvatting in de Sovjet-Unie was over het Marshallplan.

Gebruik bron 14.

In deze prent geeft de tekenaar een mening weer over de buitenlandse politiek van president Johnson in 1964 in Zuidoost-Azië.

4p **25** Licht deze prent toe door:

- met een verwijzing naar de prent uit te leggen welke boodschap door de prent wordt weergegeven en
- zonder bron aan te geven waardoor Johnson zijn beleid veranderde en
- zonder bron aan te geven wat die verandering inhield.

Een historicus beschreef de Brezjnev-doctrine als de Russische tegenhanger van de Truman-doctrine.

2p **26** Leg met de kern van de Brezjnev-doctrine uit welke redenering hij daarbij volgde.

Tussen het loslaten van de Brezjnev-doctrine door Michael Gorbatsjov en de val van de Berlijnse Muur bestaat een verband.

2p **27** Leg uit welk verband dit is.

Gebruik bron 15.

Een interpretatie:

Het Angola-comité legt in dit affiche een verband tussen twee kenmerkende aspecten van de twintigste eeuw.

- 2p **28** Licht deze interpretatie toe door die twee kenmerkende aspecten telkens te verbinden aan een onderdeel van de bron.

In de jaren 1960 brengt het Amerikaanse platenlabel Columbia een aantal albums uit met protestliederen van Bob Dylan. Eind jaren zestig adverteert Columbia onder de leuze: *The Revolutionaries are on Columbia* (de revolutionairen zitten bij Columbia).

Het repertoirebeleid van Columbia past bij een ontwikkeling uit de jaren zestig.

- 2p **29** Noem die ontwikkeling en geef aan welk verband er bestond tussen deze ontwikkeling en een kenmerkend aspect van de moderne tijd.

Moderne tijd

bron 9

Op 18 november 1919 legt veldmaarschalk Paul von Hindenburg een verklaring af tegenover een onderzoekscommissie van het Duitse parlement. De opdracht van de commissie is vast te stellen wie er verantwoordelijk is geweest voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en de Duitse nederlaag:

Toentertijd hoopten wij nog dat de wil om te overwinnen alles zou overheersen. Toen wij ons ambt op ons namen¹⁾, deden wij de rijksregering een reeks voorstellen. Het doel van die voorstellen was alle nationale krachten samen te bundelen om te komen tot een snelle en gunstige afloop van de oorlog. (...) Wat er uiteindelijk van onze voorstellen terecht is gekomen, deels door de invloed van de (politieke) partijen, is bekend. Ik wilde enthousiaste medewerking, maar werd geconfronteerd met verzuim en nalatigheid. (...) We hebben nog dikwijls de rijksregering gewaarschuwd. (...) Onze herhaalde verzoeken te zorgen voor strenge discipline en strenge wetgeving werden niet ingewilligd. Op zo'n manier moesten onze militaire operaties wel mislukken. Het moest wel tot een ineenstorting komen; de revolutie vormde slechts het sluitstuk.

Een Engelse generaal heeft terecht gezegd: "Het Duitse leger is in de rug gestoken". De kern van het leger heeft geen schuld. Zijn prestatie verdient evenveel bewondering als die van de officieren. Wie er schuld heeft, is duidelijk bewezen. Als er nog bewijs nodig zou zijn, dan wordt dat gegeven door de uitspraak van die Engelse generaal en de mateloze verbazing van onze vijanden over hun overwinning.

Dat is in hoofdlijnen het verhaal van het tragische verloop van de oorlog voor Duitsland. En dit na een reeks daverende successen op alle fronten, na een prestatie van leger en volk die niet genoeg kan worden geprezen.

noot 1 In augustus 1916 trad er een nieuwe legerleiding aan met Von Hindenburg als opperbevelhebber.

bron 10

Op 8 mei 1927 vaardigt *Stahlhelm*, een vereniging van veteranen uit de Eerste Wereldoorlog, in Berlijn een manifest uit:

Stahlhelm kondigt de strijd af tegen alle meegaandheid en lafheid, die het bewustzijn van eer van het Duitse volk verzwakken en vernietigen door afstand te doen van het recht en de wil op zelfverdediging.

Stahlhelm eist de erkenning van een nationale staat voor alle Duitsers, herstel van het Duitse recht op zelfverdediging, de effectieve herroeping van de afgedwongen erkenning van schuld aan de oorlog, en het herstel van alle oorlogsschade op basis van de collectieve aansprakelijkheid van alle volken die verantwoordelijk zijn voor de wereldoorlog.

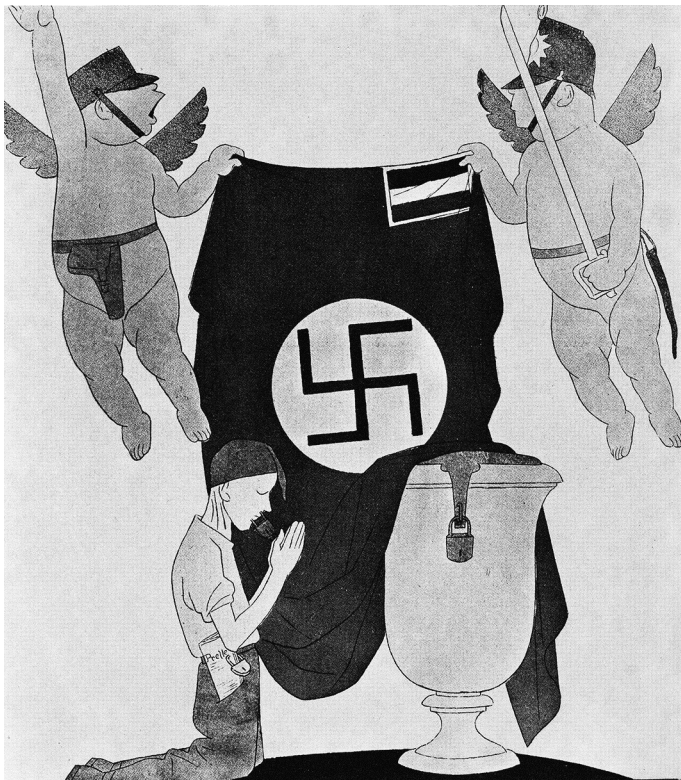
Het economische en sociale lijden van ons volk wordt veroorzaakt door gebrek aan *Lebensraum* (leefruimte) en grondgebied om in te werken.

Stahlhelm ondersteunt een buitenlandse politiek die de mogelijkheid opent tot hervestiging van het Duitse bevolkingsoverschot en die levensvatbare culturele, economische en politieke banden onderhoudt tussen deze gebieden en het oorspronkelijke moederland.

Stahlhelm omarmt de overtuiging dat het lot van het Duitse volk alleen mag worden bepaald door een sterk leiderschap, dat in staat en bereid is verantwoordelijkheid te dragen. *Stahlhelm* eist daarom meer bevoegdheid voor de president van het rijk, de bescherming van het welzijn van de natie en het volk tegen de grillen van parlementaire ad-hoc-overeenkomsten en wisselvalligheden.

bron 11

Op 12 maart 1933 verschijnt deze prent van Karl Arnold op de voorpagina van het Duitse weekblad *Simplicissimus*:

Vertaling

Titel

Over de grondwet van het Duitse rijk.

Onderschrift

Het Duitse rijk is een republiek. De staatsmacht berust bij het volk. De kleuren van het rijk zijn zwart-rood-goud.

Toelichting

Na de verkiezingsoverwinning van de NSDAP op 5 maart 1933 bepaalt de Duitse president Von Hindenburg dat op Herdenkingsdag, de dag waarop sinds 1919 de tijdens de Eerste Wereldoorlog gesneuvelde Duitse soldaten worden herdacht, de zwart-wit-rode vlag van het keizerrijk **en** de hakenkruisvlag gehesen moeten worden.

Het onderschrift is de tekst van artikel 1 en 3 uit de grondwet van de Republiek van Weimar, waarin ook de kleur van de vlag wordt bepaald.

De figuur linksboven draagt de pet van de SA, de knokploeg van de nationaalsocialisten.

De figuur rechtsboven draagt een politiepet en heeft zijn hand op een zwart-wit-rode vlag.

De knielende figuur voor de stembus is Michel, de personificatie van Duitsland.

Op de krant in zijn zak staat "pers".

bron 12

De SS, de naziorganisatie die de concentratiekampen beheert, laat door Duitse artsen sterilisatie-experimenten uitvoeren op gevangenen. In oktober 1941 schrijft een arts die later bij de proeven betrokken wordt, aan Heinrich Himmler, de leider van de SS:

Als het zou lukken om op grond van dit onderzoek zo snel mogelijk een medicament samen te stellen dat na betrekkelijk korte tijd een ongemerkte sterilisatie bij mensen teweegbrengt, dan staat ons een nieuw doeltreffend wapen ter beschikking.

Alleen al de gedachte dat de drie miljoen (Russische) bolsjewisten die zich momenteel in Duitse gevangenschap bevinden, gesteriliseerd zouden kunnen worden, zodat ze als arbeiders gebruikt kunnen worden, maar uitgeschakeld zijn voor de voortplanting, opent wijde perspectieven.

bron 13

Op 29 september 1947 ontvangt president Truman een groep Amerikaanse politici in het Witte Huis om te praten over het bedrag dat zestien Europese landen vlak daarvoor hebben gevraagd aan Marshallhulp. In de *Washington Post* van 30 september 1947 verschijnt hierover deze politieke prent van Herblock:

“Why Don't You Wait And Buy Another One Of These?”

September 30, 1947

Vertaling

Titel: Waarom wacht je niet even en koop je nog één van deze?

Op het achterste voertuig staat: \$ 331.000.000.000 voor de oorlog.

Op het voorste voertuig staat: \$19.000.000.000 Europese aanvragen voor Marshallplan voor de vrede.

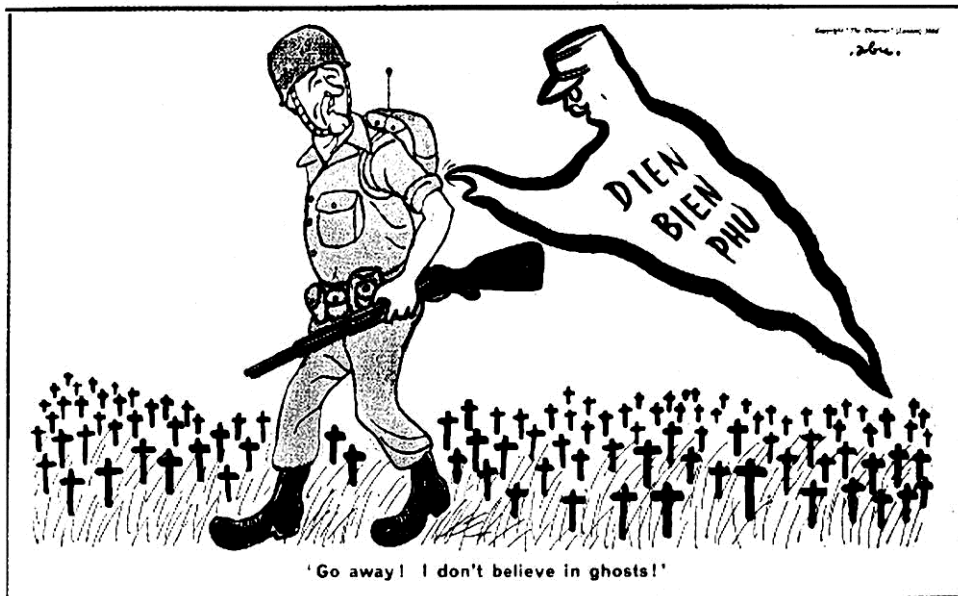
Toelichting

De figuur links is Uncle Sam, symbool van de Verenigde Staten, de figuur rechts is Mars, de Romeinse oorlogsgod.

bron 14

Een tekening van Abu Abraham in de Britse krant *The Observer*, 24 mei 1964:

MAY 24, 1964

Ondertitel

"Ga weg! Ik geloof niet in spoken!"

Toelichting

De soldaat is de Amerikaanse president Johnson, op de geest staat "Dien Bien Phu".

bron 15

Een affiche van het Nederlandse Angola Comité uit 1973:

Toelichting

NATO is de Engelse afkorting voor de Navo, de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, waarvan zowel Nederland als Portugal lid zijn.

Het Angola Comité is een in 1961 opgerichte Nederlandse actiegroep tegen het kolonialisme van Portugal in zuidelijk Afrika.

Vanaf 1976 verbreedt de actiegroep zijn werkterrein naar geheel zuidelijk Afrika en verandert zijn naam in Komité Zuidelijk Afrika.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.